

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ 2017

08/06/2017

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Ενδεικτικές απαντήσεις

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A.1

Δηλαδή στις άλλες ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, αν κάποιος υποστηρίζει ότι είναι καλός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία, όμως δεν είναι (ικανός) τον κοροϊδεύουν ή οργίζονται (εναντίον του), και οι συγγενείς πλησιάζοντάς τον, τον συμβουλεύουν με την ιδέα ότι είναι τρελός. Στη δικαιοσύνη, όμως, και στην άλλη πολιτική αρετή ακόμη κι αν ξέρουν ότι ένας είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια ενάντια στον εαυτό του μπροστά σε πολλούς άλλους, πράγμα το οποίο θεωρούσαν στην πρώτη περίπτωση (δηλ. στις άλλες τέχνες) ότι είναι σωφροσύνη, δηλαδή το να λέει κανείς την αλήθεια, στη δεύτερη περίπτωση (δηλ. στη δικαιοσύνη και στην πολιτική αρετή) (θεωρούν ότι αυτό είναι) τρέλα και υποστηρίζουν ότι πρέπει να λένε όλοι ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε δεν είναι, αλλιώς (υποστηρίζουν) ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται (πως κατέχει τη δικαιοσύνη), γιατί κατά τη γνώμη τους πρέπει ο καθένας χωρίς εξαίρεση κατά κάποιο τρόπο να συμμετέχει σ' αυτή, διαφορετικά να μην υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων.

B.1

Έπρεπε να αξιοποιηθούν τα εξής στοιχεία:

Ο Πρωταγόρας χρησιμοποιεί το παράδειγμα του Σωκράτη γι' αυτούς που έχουν εξειδικευμένες γνώσεις παραλλαγμένο: αντί να αναφέρει οικοδόμο και ναυπηγό αναφέρει αυλητή. Επιπλέον, μεταφέρει το παράδειγμα από την εμπειρία της πολιτικής στην εμπειρία της κοινωνίας και δίνει επιπροσθέτως το παράδειγμα του άδικου ανθρώπου ενισχύοντας το συλλογισμό του.

Ο Σωκράτης στο λόγο του δεν αναφέρθηκε σαφώς στην καθολικότητα της πολιτικής αρετής, αλλά απέδειξε πως οι Αθηναίοι δε θεωρούν ότι διδάσκεται. Στην παράγραφο αυτή το στοιχείο της καθολικότητας προστίθεται από τον Πρωταγόρα, ο οποίος το θεωρεί δεδομένο, ότι δηλαδή πηγάζει από την άποψη των Αθηναίων. Δέχεται, λοιπόν, ο Πρωταγόρας την εννοούμενη αυτή άποψη του Σωκράτη και τη στηρίζει με το «τεκμήριον» που προαναφέρθηκε σχετικά με τον αυλητή και τον άδικο. Αφού επισημάνουμε ότι η αρετή στο σημείο αυτό παρουσιάζεται ως ικανότητα γνώσεων σε κάποιο τομέα του επιστητού και ότι ο Πρωταγόρας είναι σαφώς πιο έντονος και παραστατικός από το Σωκράτη στο ίδιο παράδειγμα, πρέπει να αναφέρουμε τα εξής αναφορικά προς το συλλογισμό του:

Αν αφαιρέσουμε τα παραδείγματα και κρατήσουμε μόνο τις καθαρές αποδεικτικές σκέψεις του Πρωταγόρα, θα δούμε ότι στηρίζεται σε δύο αιτιολογήσεις:

A. Η αποδεικτέα θέση

- Όλοι οι άνθρωποι νομίζουν πως κάθε άνδρας έχει μερίδιο στην πολιτική αρετή.

B. Οι αιτιολογήσεις

- Επειδή όλοι πρέπει να ισχυρίζονται ότι είναι δίκαιοι
- Επειδή είναι αναγκαίο να έχει ο καθένας μερίδιο στην πολιτική αρετή

Ως προς τη λογική ορθότητα του συλλογισμού παρατηρούμε ότι : ενώ η αποδεικτέα θέση έχει αποφαντική διατύπωση (ήγουνται ... μετέχουν) στις δύο αιτιολογήσεις υπάρχει δεοντολογική διατύπωση (δειν φάναι καί αναγκαῖον μετέχουν), η οποία όμως δεν έχει αποδεικτική ισχύ.

(Επισημαίνεται ότι ο Πρωταγόρας αποδεικνύει τι πιστεύουν οι άνθρωποι για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής και όχι τι συμβαίνει στην πραγματικότητα).

B.2

Ἐπρεπε να αξιοποιηθούν τα εξής στοιχεία:

Ο Πρωταγόρας εισδύει στη νοοτροπία του κόσμου και παρατηρεί ότι τους ανθρώπους δεν τους ενδιαφέρει τόσο η σωστή συμπεριφορά, όσο το συμφέρον. Ούτε αυτό που πραγματικά είναι αλλά αυτό που δείχνουν στους άλλους ότι είναι.

«εάν τε ὧσιν εἴντε μή»: Παρατηρούμε στο συγκεκριμένο σημείο αλλά και γενικά σε όλη την άποψη για την καθολικότητα της αρετής ότι ο Πρωταγόρας καθώς προσπαθεί να την αποδείξει καταλήγει στο ότι πρέπει να την έχουν όλοι, είναι ανάγκη να την έχουν όλοι. Μάλιστα εδώ ξεφεύγει λίγο πιο πολύ: πρέπει να δείχνουν ότι την έχουν όλοι ακόμη κι αν δεν την έχουν! Πρέπει, λοιπόν, να θεωρείται τρελός αυτός που παραδέχεται δημόσια ότι δε διαθέτει ένα εφόδιο, χωρίς την ύπαρξη του οποίου είναι αδύνατη η συνύπαρξη των ανθρώπων, είναι αδύνατη η ζωή στην πολιτική κοινωνία. Αποτελεί διασάλευση της τάξης ακόμα και η παραδοχή αυτής της έλλειψης, ενώ είναι λιγότερο κακή για την κοινωνία η απόκρυψή της.

B.3

Ἐπρεπε να αξιοποιηθούν τα εξής στοιχεία:

Και ο Σωκράτης και ο Πρωταγόρας αξιοποιούν το ίδιο παράδειγμα, δηλαδή τη συμπεριφορά των Αθηναίων πολιτών κατά τις συζητήσεις τους στην εκκλησία του δήμου. Περιγράφουν τα πράγματα με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, ωστόσο ερμηνεύουν τη συμπεριφορά αυτή με διαφορετικό τρόπο αναφορικά προς τις αντιλήψεις των Αθηναίων.

Ο Σωκράτης θεωρεί πως η πολιτική αρετή δεν είναι κάτι που διδάσκεται. Οι Αθηναίοι, που είναι σοφοί, αναγνωρίζουν την αρμοδιότητα σε κάθε συμπολίτη τους να δίνει στην εκκλησία του δήμου συμβουλές σε πολιτικά ζητήματα χωρίς να έχει διδαχτεί από πουθενά το πράγμα αυτό και χωρίς να έχει δάσκαλο. Γι' αυτό οι Αθηναίοι δε θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι που διδάσκεται.

Ο Πρωταγόρας με το μύθο που έχει προαναφέρει έχει αναγνωρίσει ότι όλοι οι πολίτες έχουν προικιστεί με την αιδώ και τη δίκη, γιατί αλλιώς δεν είναι δυνατό να υπάρξουν πόλεις.

Επομένως, η αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής είναι και το αίτιο για την καθολικότητά της. Όμως, το ότι οι Αθηναίοι (και οι άλλοι) έχουν όλοι την πολιτική αρετή, δε σημαίνει ότι δεν είναι διδακτή, όπως ισχυρίζεται ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαίο να την έχουν όλοι έτσι κι αλλιώς, γιατί αυτό αποτελεί την πρωταρχική προϋπόθεση για την ύπαρξη πόλεως (αν δεν την είχαν όλοι – δε θα υπήρχαν πόλεις), κατά τον Πρωταγόρα. Ο Πρωταγόρας με την αναφορά και την ερμηνεία του μύθου, μόνο δέχεται και αιτιολογεί την καθολικότητα και την αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής, όμως δεν αποδεικνύει ακόμα ότι αυτή είναι διδακτή. Έμμεσα συνάγεται ότι, αφού η πολιτική αρετή δόθηκε στον άνθρωπο αργότερα, όταν ήδη είχε αρχίσει η πολιτισμική του πορεία και όχι ταυτόχρονα με τη δημιουργία του, δεν είναι έμφυτη, άρα είναι διδακτή.

(Εδώ αναφέρονται η δικαιοσύνη και η σωφροσύνη που ως έννοιες εναλλάσσονται με αυτές της αιδούς και της δίκης).

B.4

α. Σ, β. Λ, γ.Σ, δ. Σ, ε. Λ

B.5 α.

ἴωσιν – εισιτήριο

δεῖ -ένδεια

ἀνέχονται –έξη

εἰδῶσι -συνείδηση

B.5 β

Μια από τις βασικές αρετές της σωστής ανάπτυξης παραγράφου είναι η διασφάλιση της ενότητας.

Ένας από τους λόγους της ανεργίας είναι η παγκόσμια οικονομική κρίση.

Ένα είδος δημιουργικής απασχόλησης αποτελεί η ενασχόληση με τις τέχνες.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ.1

Γιατί όταν ο λόγος στερηθεί και τη γνώμη (το προσωπικό ύφος) του ομιλητή και τη φωνή του και τις ρητορικές μεταβολές (ή αποχρώσεις), επιπλέον δε και το επικαιρικό στοιχείο και τη βιασύνη (έντονη ανάγκη) του ρήτορα για την πράξη και δεν υπάρχει τίποτα που να βοηθάει μαζί του τον αγώνα (του) και να πείθει μαζί μ' αυτόν, αλλά από όλα αυτά που ήδη έχουν ειπωθεί ο λόγος καθίσταται έρημος και γυμνός, ενώ τον διαβάζει κάποιος χωρίς πειστικότητα και χωρίς καμιά σημασιολογική απόχρωση, αλλά όπως ακριβώς σαν να απαριθμεί, εύλογα, νομίζω, φαίνεται ότι είναι ασήμαντος σ' αυτούς που τον ακούνε. Αυτά βέβαια θα μπορούσαν κατά κύριο

λόγο (προπάντων) να βλάψουν και (το λόγο) που (σας) παρουσιάζω τώρα και θα μπορούσαν να τον κάνουν ώστε να φαίνεται πιο ασήμαντος (χειρότερος).

Γ.2. α.

ανάγνωθι
ἀπαριθμοῖεν
ἀκούσεσθαι
μάλα
φανῆτε

Γ. 2. β.

τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται

Γ. 3. α.

τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο του ρήματος «ἀποστερηθῆ».

τῶν προειρημένων: γενική αντικειμενική από το «ἔρημος», επιθετική μετοχή (με υποκείμενο το άρθρο της «τῶν»).

γυμνός: κατηγορούμενο του υποκειμένου (ὁ λόγος), μέσω του συνδετικού ρήματος «γένηται».

εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα «δοκεῖ».

τοῖς ἀκούουσιν: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο προσωπικό ρήμα «δοκεῖ».

Γ. 3. β.

Κύρια πρόταση κρίσεως. (η αναφορική αντωνυμία στην αρχή της περιόδου ή ημιπεριόδου ισοδυναμεί με δεικτική και εισάγει κύρια πρόταση, όταν δεν υπάρχει άλλη κύρια).

ἄπερ: υποκείμενο του ρήματος «ἂν βλάψειε». (αττική σύνταξη)

τόν ἐπιδεικνύμενον: αντικείμενο του ρήματος «ἂν βλάψειε», επιθετική μετοχή (με υποκείμενό της το άρθρο της «τόν»).

φαίνεσθαι: απαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος από το «ποιήσειεν (ἂν)».

φαυλότερον: κατηγορούμενο του υποκειμένου (εννοείται: τόν λόγον) μέσω του συνδετικού «φαίνεσθαι».